

Рейсовий автобус «Косів–Верховина» з натугою долав перевали. Цей автобус розмірами, поведінкою та швидкістю викликав стійку асоціацію з диліжансами часів підкорення Дикого Заходу. Я, затиснута в кутку мішками та бесагами попутників, підстрибувала разом із колесами на вибоїнах гірської дороги. Поруч зі мною літній гуцул, який повертався з храмового свята, на весь автобус виспівував соломіцькі коломийки, а в мене під ногами репетувало в мішку чиєсь порося, і я щосили намагалася не наступити на нього.

Але передчуття якогось дива, що панувало в моєму настрої, навіть такі незручності допомагало сприймати по-іншому. Бо ж тут, у серці Карпатських гір, людина потрапляє в інший світ. Тут зникають константи звичного перебігу подій. Тут час не так плине, як у звичному житті. Ти зовсім інакше реагуєш на звичні речі. І вервечка, здавалося б, випадкових збігів, шикуюється в закономірність, що приводить до шляху, з якого неможливо вже звернути...

І ось нарешті – за вікном автобуса вказівний знак із потрібною мені назвою.

Я в невеликому верховинському селі. Навколо – високі гори, вкриті темним лісом. Осіння пора особливо чарівна в Карпатах: повітря прозоре, сиві тумани котяться долинами, а там, де ростуть старезні буки, здається, наче гори встелені червоним золотом. Ці гори, ці

буки й темно-сині смереки з переплетеним гіллям та корінням, – усе тут, в серці Карпатських гір, зберігає спогади про звитяжного ватажка опришків Олексу Довбуша (легенди про якого складали ще за його життя), перекази про язичників-сонцепоклонців, останні з яких відійшли у вічність лише наприкінці XVIII століття.

Бережуть гори в своїй пам'яті й чимало таких подій, що їх люди звикли вважати легендами: скажімо, історії про лелетів – прадавніх велетнів-гігантів, перекази про яких збереглися в усіх європейських народів і в багатьох народів Азії та Африки. Поетичні легенди про давніх людей-велетнів я не раз чувала під час своїх мандрів гуцульськими краями. Ці перекази зберігаються поколіннями гуцулів, і одна з давніх легенд розповідає, що саме пралюди-лелети стали предками тих, кого тут, у Карпатах, називають *мольфарами*, – володарів древнього знання про землю й небо, знавців таємниць рослин і каміння...

Про лелетів-гігантів розповідають, що жили вони в горах та лісах. І були вони тими самими нащадками земних жінок та синів Божих, про яких ідеться в одній із книг Біблії³. Вони корчували ліси та зупиняли повені, перегороджували ріки і переносили з місця на місце камені-скелі. Галльські та кельтські легенди розповідають, що саме гіганти поставили менгіри та дольмени («стоячі камені»), спорудили Стоунхендж та інші мегалітичні пам'ятки, які слугували кельтським племенам святилищами⁴. Гуцульські перекази теж розповідають, що одинокі скелі та горби – це справа рук лелетів. Розповідають: мовляв, ніс велет скелю чи камінь, та й упустив його на землю. А то зазмагалися двоє лелетів: хто далі кине камінь? Так і zostалися стояти ці німі свідки могутності та сили прадавніх гірських жителів⁵.

³ «І побачили сини Божі людських дочок, що вродливі вони, і взяли собі жінок із усіх, яких вибрали. За тих днів на землі були велетні, а також по тому, як стали приходити Божі сини до людських дочок. І вони їм народжували, – то були силачі, що славні від віку». (Буття, 6: 2, 4).

⁴ Згадаймо образ Гаргантюа з відомого роману Франсуа Рабле. Письменник не придумав цього персонажа, він також спирався на народні перекази. І, до речі, деякі дослідники виводять родовід гуцулів саме від кельтських племен.

⁵ У французьких легендах є також значно вульгарніша версія походження цих поодиноких каменів, що пов'язана з велетнями.

Легенди розповідають: лелети-прародичі були настільки дужі, що залишали на камінні, де ступали, свої сліди. І про заглибини, що часто трапляються на скелях, гуцули кажуть, що то «сліди лелетів». Так називають загадкові заглибини на Писаному Камені, в яких ніколи не пересихає вода, що там збирається. У Карпатах нерідко можна потрапити на дивні стежки, позначені величезними брилами. Місцеві жителі називають такі стежки «стежками лелетів».

Карпатські гуцули кажуть, що лелети-пралюди були сильними й могутніми, але сила їхня була подібною до стихій – така сама бурхлива та нестримна; і ця нестримність призвела до битви між різними родами велетнів, тож поступово зникли вони з лиця землі – перебили одні одних. І Бог розгнівався на велетів, які вихвалялися своєю могутністю, та закликав їх. І, як каже легенда, «рік від року люди все меншали та меншали, поки стали такими, як зараз». Тих лелетів, що лишилися, Бог перетворив на скелі та озера, і звідтоді в гірському камінні та водах поховане могутнє чародійство.

Лише наймудріші, найсильніші zostалися жити... Але поступово люди дрібніли, і вже не було серед них місця прадавнім могутнім велетам, тож ті «пішли під землю» й дотепер живуть у таємничих печерах та урвищах. Іноді рятують від небезпек, що чигають на небережних мандрівників у горах, іноді допомагають – тим, кого вподобають. Окремі перекази стверджують, що саме ці дужі, горді пралюди стали предками магів і чародіїв, бо їм, лелетам, були відомі таємниці неба й землі, води та вогню, цілющих трав і стихій. А їхні нащадки, хоч і не мали вже сили та могутності своїх прабатьків-лелетів, зберегли давні знання й передавали їх далі та далі – через покоління. І саме від них пішли карпатські маги й чаклуни, яких називають *мольфарами*. Оскільки вони, *мольфари*, несуть в собі часточку духу та крові гігантів-лелетів, їм відкриваються таємниці природної магії, яку бережуть скелі та гірські озера. Вони – ведуни, відьми, відаючі, «видющі», бо розуміють таємну мову природи, вміють спостерігати й розшифровувати знаки, що їх постійно подає нам Велика Мати наша, вільно входять у контакт із стихіями, щоб допомогти людям зростити врожай чи звести дім.

Гори виникли задовго до того, як на землі з'явилися люди, тому вони могутніші й величніші за людину, сильніші за неї, і можуть перемогти її єдиним порухом свого могутнього тіла. Але й людина може бути могутнішою та величнішою за гори – коли силою свого розуму й почуттів пізнає силу гір і знайде в собі мужність простягти їм назустріч руку. І не підкорити, а прийняти й полюбити...

Можливо, саме так і сталося з предками карпатців. Вони пізнали силу, могутність і мудрість гір – а може, самі гори породили їх, наділили цим усім? І zostалися вони тут навіки. І приймали гори лише тих, хто був сильний та гордий, вільний і незламний. Тут завжди жили вільні племена. І ці волелюбні люди, живучи серед гір, схиляючись перед їхньою силою і таємничістю, зуміли підкорити дику гірську природу, побачити красу, що живе в кожній часточці дикої природи, розгадати її. Може, тому й чарують нас гуцульські ремесла та промисли, що несуть у собі дух живої природи, яка породила все суще...

Гірське село, в якому живе **Мольфар**, оточене горами, ніби підковою, і довколишній пейзаж дуже нагадує особливу ландшафтну фігуру, що її китайські майстри-геоманти називають «дракон стереже перлину». Китайські мудреці вважали, що це одне з найкращих ландшафтних поєднань, бо воно дає тим, хто в ньому живе, довголіття, здоров'я і всілякі гаразди.

Можливо, саме тому в Карпатах, де таких місць багато, виростили люди горді й красиві – ніколи й ніким не бували вони скорені, завжди залишалися вільними, як гори.

...Грунтова дорога веде мене попід високою горою, порослою смереками, понад Чорним Черемошем, що сердито котить свої сизо-темні бурхливі буруни далі, аж до того місця, де дві річки, Чорний і Білий Черемош, зливаються в одну могутню ріку.

На величезній вербі, уже безлистій о цій листопадовій порі, хрипко каркнув ворон-крук і нагадав мені ще один дивний випадок – незадовго до поїздки в Карпати.

...Я поверталася додому. Густішав ранній присмерк осіннього вечора. Раптом справа залопотіли дужі крила. Бічним зором я встигла

